

УДК 346.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2025-2-17>

Кристина РЕЗВОРОВИЧ

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)
krystyna.rezvorovych@dduvs.edu.ua

Максим ХАДЖИЙСЬКИЙ

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)
olemnieu@gmail.com

**СУЧАСНІ ПРАВОВІ ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СПАДКОВИХ
ПРАВ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОДИ**

У статті здійснено всебічний аналіз сучасних можливих викликів, які постають перед громадянами України у процесі здійснення спадкових прав в умовах дії правового режиму воєнного стану, а також у період після його завершення. Збройна агресія російської федерації проти України спричинила не лише масштабні людські та матеріальні втрати, а й серйозно ускладнила механізми реалізації основоположних прав громадян, зокрема у сфері спадкування. У складних умовах воєнного часу виникла низка нових юридичних, процедурних та організаційних бар'єрів, які потребують осмислення та правового врегулювання.

Особливу увагу в дослідженні зосереджено на трансформації законодавчого регулювання строків прийняття спадщини, що стало необхідним у зв'язку з масовими переміщеннями населення, тимчасовою окупацією окремих територій, а також збоєм функціонування традиційної системи нотаріальних дій. Аналізуються зміни, які відбулися в порядку відкриття спадкових справ, доступі до нотаріусів та веденні спадкових реєстрів. Вивчаються також практичні труднощі, пов'язані з реєстрацією фактів смерті осіб, які загинули або померли в умовах бойових дій, на окупованих територіях або під час евакуації.

У межах дослідження здійснено ґрунтовний аналіз чинних нормативно-правових актів, що регулюють сферу спадкового права в умовах воєнного стану, включаючи спеціальні законодавчі ініціативи, тимчасові положення та адаптаційні механізми. Окрему увагу приділено судовій практиці, зокрема аналізу рішень Верховного Суду, що формують правозастосовну практику у відповідній сфері. Визначено, що актуальна законодавча практика зміни підходу до обчислення строків прийняття спадщини – з моменту державної реєстрації смерті, а не з фактичної дати її настання – породжує низку юридичних суперечностей із базовими нормами Цивільного кодексу України, зокрема з положеннями ст. 1270. Це, своєю чергою, потребує відповідного нормативного доопрацювання задля забезпечення правової визначеності та передбачуваності.

© К. Резворович, 2025

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1183-613X>

© М. Хаджийський, 2025

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-0324-846X>

Обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення законодавчої бази у сфері спадкового права з урахуванням реалій післявоєнного відновлення країни. Указано на потребу підвищення гарантій судового та нотаріального захисту прав громадян, які опинилися в умовах обмеженого доступу до правових послуг. Висловлено пропозиції щодо зміцнення правового механізму спадкування в умовах кризових викликів та нестабільного функціонування державних інституцій.

Окремий розділ дослідження присвячено трансформаціям у діяльності нотаріальної системи, яка адаптувалася до екстремальних умов. Проаналізовано впровадження можливості звернення спадкоємців до будь-якого нотаріуса на території України незалежно від місця постійної реєстрації померлої особи. Така зміна стала логічною відповіддю на масштабне внутрішнє переміщення населення та необхідність забезпечення безперервності надання правових послуг у надзвичайних умовах.

Особливий акцент зроблено на функціонуванні Спадкового реєстру в умовах обмеженого або відсутнього доступу до електронних систем, а також на практичних аспектах реалізації спадкових прав громадянами України, які через війну перебувають за межами країни. У цьому контексті проаналізовано роль консульських установ як посередників у забезпеченні доступу до нотаріальних послуг та організації спадкових процедур за кордоном.

Наголошено на особливій ролі нотаріуса як ключового суб'єкта спадкових правовідносин, який виконує функцію правового модератора, здатного оперативно реагувати на нестандартні обставини, запобігати конфліктам між спадкоємцями та забезпечувати ефективне позасудове врегулювання спорів. Розглянуто особливості здійснення судового захисту спадкових прав у період дії воєнного стану, включаючи практику розгляду справ щодо визначення часток у спадковому майні, встановлення переважного права на окремі об'єкти спадщини, а також подовження строків на прийняття спадщини у разі наявності поважних причин.

Результати проведеного дослідження мають виражену прикладну орієнтацію та можуть бути використані для формування ефективної системи правового регулювання спадкових відносин у післявоєнний період. Особливу увагу приділено необхідності створення додаткових правових інструментів для захисту інтересів внутрішньо переміщених осіб, жителів тимчасово окупованих територій, а також громадян України, які тимчасово перебувають за межами країни. Наголошено на важливості забезпечення рівного доступу до реалізації спадкових прав для всіх громадян незалежно від їх фактичного місця проживання чи місця перебування.

Ключові слова: *спадкове право, воєнний стан, нотаріат, строк прийняття спадщини, спадкові правовідносини, правовий захист, судова практика.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження питань спадкування зумовлена необхідністю подальшої оптимізації механізмів реалізації й захисту прав людини, зокрема права власності, в умовах функціонування ринкової економіки та побудови демократичної правової держави. У контексті запровадження воєнного стану в Україні ця проблематика набула особливої значущості через суттєві труднощі, що виникають у процесі реалізації права на спадкування. Відповідно до ч. 2 ст. 3 Конституції України, обов'язком держави є утвердження і гарантування прав і свобод людини, що зобов'язує її в умовах воєнного стану запроваджувати нові або коригувати існуючі механізми забезпечення прав спадкоємців. У цьому контексті системний аналіз правового регулювання спадкових відносин в умовах надзвичайної ситуації та визначення шляхів його вдосконалення набуває істотного наукового й практичного значення для фахівців-правників і суспільства загалом.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. У вітчизняній юридичній доктрині питання реалізації спадкових прав традиційно розглядалися у працях учених І. О. Дзера, Ю. О. Заїки, Н. С. Кузнецова, З. В. Ромовської, І. В. Спасибо-Фатєєва та ін. Дослідження охоплювали загальні теоретичні засади спадкового права, спадкування за законом і за заповітом, роль нотаріального процесу, колізійні аспекти спадкових правовідносин тощо. Поряд із тим специфіка реалізації спадкових прав у період дії воєнного стану і в умовах післявоєнної відбудови набула актуалізації лише впродовж останніх років.

Метою статті є теоретико-правове осмислення та аналіз сучасних правових викликів, що виникають під час реалізації спадкових прав у період дії воєнного стану та в післявоєнний час, із метою виявлення нормативних прогалин, правозастосовчих колізій та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства України, забезпечення ефективного захисту прав спадкоємців

Виклад основного матеріалу. Спадкові правовідносини як різновид цивільно-правових відносин виникають на основі норм спадкового права у зв'язку зі смертю фізичної особи (спадкодавця) та зазвичай ґрунтуються на волевиявленні учасників цих відносин. У результаті між ними встановлюється сукупність прав і обов'язків, що стосуються переходу майнових прав і зобов'язань, які не припинилися у зв'язку зі смертю спадкодавця [5, с. 37].

Запровадження в Україні правового режиму воєнного стану, що є особливою формою правового порядку, який упроваджується на всій території держави або в окремих її частинах у разі збройної агресії, загрози нападу чи небезпеки для державного суверенітету, територіальної цілісності або незалежності, передбачає надання додаткових повноважень органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям і місцевому самоврядуванню задля нейтралізації загроз, протидії збройному вторгненню та забезпечення національної безпеки. Водночас цей режим допускає тимчасове, зумовлене надзвичайними умовами обмеження конституційних прав і свобод громадян, а також прав та інтересів суб'єктів господарювання з чітким визначенням строків дії таких обмежень [9]. Запровадження воєнного стану справило істотний вплив на всі сфери суспільного життя в Україні. Як слушно зауважує О. П. Печений, військові конфлікти чинять комплексний вплив на функціонування суспільства загалом, охоплюючи всі регулятивні системи, зокрема правову сферу, включаючи спадкові правовідносини [7, с. 18–19].

У цілому спадкові правовідносини регулюються широким колом нормативно-правових актів. Основою спадкового законодавства виступає Конституція України, яка, згідно з ч. 2 ст. 8, має найвищу юридичну силу, а всі закони та інші нормативно-правові акти повинні прийматися на її основі та відповідати їй [6]. Безпосереднє нормативне врегулювання спадкових питань здійснюється через Книгу 6 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), що носить назву «Спадкове право» [21]. Водночас варто підкреслити, що регулювання спадкових правовідносин охоплює й інші положення ЦК України, які також мають правове значення у цій сфері.

До спеціальних нормативно-правових актів, що визначають порядок реалізації права на спадкування, належать закони України «Про нотаріат» [19], «Про міжнародне приватне право» [18], «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [15], «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» [14], а також Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» [10]. Водночас міжнародні договори, ратифіковані Україною, також мають силу національного законодавства. Прикладами таких документів є Конвенція від 5 жовтня 1961 р. про колізії законів щодо форми заповітів та Конвенція від 16 травня 1972 р. про запровадження системи реєстрації заповітів. Значну роль у регулюванні спадкових правовідносин відіграють і підзаконні нормативні акти.

Окремо слід розглянути ті нормативні документи, які внесли зміни у спадкове законодавство України в умовах дії правового режиму воєнного стану. Серед них: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 [4]; Наказ Міністерства юстиції України від 11 березня 2022 р. № 1118/5 [16]; Постанова Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 р. № 469 [11].

Вищезазначені нормативно-правові акти певною мірою розширили коло прав учасників спадкових правовідносин. Так, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. № 719, було передбачено подовження строків для подання заяви про прийняття спадщини або відмову від неї до чотирьох місяців [12].

Утім, у подальшому Верховний Суд, розглядаючи справу № 676/47/21, у своїй постанові, ґрунтуючись на аналізі судової практики, дійшов висновку, що п. 3 Постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 суперечить положенням статей 1270 та 1272 ЦК України. Суд наголосив, що ЦК України є базовим актом цивільного законодавства, а також що до системи цивільного законодавства належать інші закони України, які мають прийматися відповідно до Конституції та Цивільного кодексу. Постанови Кабінету Міністрів України також вважаються актами цивільного законодавства, однак у разі колізії між ними та положеннями ЦК України чи інших законів перевага надається нормам ЦК України або відповідного закону [8].

У підсумку внаслідок фахової дискусії серед правників, з урахуванням правозастосовної практики та правових висновків Верховного Суду було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» від 8 листопада 2023 р. № 3449-IX [10], а також Закон України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» від тієї ж дати № 3450-IX [13].

У Законі України від 08 листопада 2023 р. запроваджено нову модель обчислення строків для прийняття спадщини шляхом внесення змін до Прикінцевих та перехідних положень Цивільного кодексу України. Зокрема, передбачено, що протягом усього періоду дії воєнного стану, а також упродовж двох років після його завершення чи скасування у ситуаціях, коли факт смерті фізичної особи був зареєстрований пізніше ніж через місяць після її смерті або з моменту, коли особу було оголошено померлою, перебіг строків, визначених статтями 1269, 1270, 1271, 1272, 1273, 1276, 1277, 1283 та 1298 ЦК України, розпочинається з дати офіційної державної реєстрації смерті [13]. Таким чином, законодавець відмовився від попереднього універсального підходу – подовження строків для всіх спадкоємців на період воєнного стану – і натомість закріпив диференційований механізм визначення початку перебігу відповідних строків.

На нашу думку, запропонований підхід мав би забезпечити більш результативне правове врегулювання реалізації спадкових прав, а також стимулювати потенційних спадкоємців не зволікати з прийняттям спадщини до завершення воєнного стану в Україні, а вчиняти відповідні дії у межах, установлених законом. Водночас у зазначеній нормі простежується певна суперечність, що може викликати труднощі в розумінні та застосуванні правил обчислення строків. Зокрема, йдеться про те, що моментом відкриття спадщини вважається день смерті спадкодавця або день, з якого його оголошено померлим, незалежно від дати державної реєстрації цього факту, що може створити розбіжності у тлумаченні норм. Іншими словами, строки для прийняття спадщини (а також деякі інші строки) обчислюються не від дати відкриття спадщини. У зв'язку з такими нововведеннями положення п. 19 Прикінцевих і перехідних положень фактично вступає в колізію з ч. 1 ст. 1270 ЦК України, згідно з якою шестимісячний строк для прийняття спадщини починається саме з моменту її відкриття, тобто зі дня смерті спадкодавця або дати оголошення його померлим. Натомість оновлена редакція передбачає інший момент початку перебігу строку – дату державної реєстрації смерті, що створює розбіжність між основним положенням ЦК України та його перехідними нормами.

Було також спрощено вимогу щодо територіальної належності: відтепер громадяни мають можливість звертатися до будь-якого нотаріуса на території України для відкриття спадкової справи незалежно від місця останньої реєстрації померлої особи. Такі зміни були

зумовлені масовим переміщенням населення, викликаним необхідністю залишити постійне місце проживання. У разі якщо під час відкриття справи стане відомо, що аналогічна спадкова справа вже заведена іншим нотаріусом, але пізніше, її ведення передається до того нотаріуса, який відкрив її першим [2, с. 159].

Згідно з Положенням про Спадковий реєстр, затвердженим Наказом Міністерства юстиції України від 07.07.2011 № 1810/5, інформація щодо заповітів, спадкових договорів, їх змін або скасування, відкритих спадкових справ та виданих свідоцтв про право на спадщину підлягає обов'язковому внесенню до Спадкового реєстру [17]. Однак у період дії воєнного стану допускається відкриття спадкової справи нотаріусом без доступу до зазначеного реєстру. Після відновлення його роботи нотаріус зобов'язаний протягом п'яти днів здійснити перевірку на предмет існування вже зареєстрованої спадкової справи, заповіту чи спадкового договору.

Особи, які перебувають за межами України, не позбавлені можливості прийняти спадщину або відмовитися від неї. Вони мають право звернутися до українського посольства чи консульської установи в країні свого перебування, де можуть посвідчити свій підпис на відповідній заяві про прийняття спадщини [3, с. 214].

Право особи на судовий захист її прав і законних інтересів залишається незмінним і не підлягає обмеженню навіть в умовах воєнного стану, оскільки саме цей механізм є ключовою гарантією реалізації не лише цивільних, а й конституційних прав, свобод та інтересів громадян. Зокрема, у судовому порядку вирішуються спори, пов'язані з визначенням розміру спадкових часток між спадкоємцями; установленням переважного права окремих осіб на отримання спадкового майна в натурі; подовженням строку для прийняття спадщини; позбавленням спадкового права за законом; зменшенням розміру обов'язкової частки; тлумаченням чи визнанням заповіту недійсним тощо.

Окрім судового захисту, реалізація й охорона спадкових прав та інтересів можлива також у межах нотаріального провадження. У цьому контексті нотаріус здатен виступати в ролі посередника між учасниками спадкових правовідносин. Водночас на відміну від класичного медіатора нотаріус володіє ґрунтовною правовою підготовкою та повноваженнями щодо вирішення широкого спектра правових питань.

У межах нотаріального провадження особливо важливим складником є досягнення примирення між сторонами, зокрема під час виконання спадкових нотаріальних дій, таких як видача свідоцтва про право на спадщину, розподіл спадкового майна, ужиття заходів для його збереження тощо [1, с. 6]. Відповідно до ст. 34 Закону України «Про нотаріат», нотаріуси уповноважені здійснювати низку нотаріальних дій, серед яких: посвідчення правочинів (зокрема, договорів, заповітів, довіреностей), ужиття заходів щодо охорони спадкового майна, видача свідоцтв про право на спадщину, а також засвідчення факту призначення фізичної чи юридичної особи виконавцем заповіту [19].

У процесі врегулювання суперечностей, що виникають між учасниками спадкових правовідносин, нотаріус фактично виконує роль не лише правника, а й психолога: він організовує діалог, надає обґрунтовані роз'яснення та в межах наданих законом повноважень керується чинним законодавством для досягнення правомірного вирішення ситуації. Основна мета такої діяльності полягає у мирному розв'язанні конфлікту між сторонами, недопущенні порушень їхніх прав та інтересів. Завчасне професійне втручання нотаріуса у конфлікт між протилежними волевиявленнями істотно знижує ризики правових порушень і зменшує ймовірність того, що спір потребуватиме судового розгляду [20].

Попри те, що внесені зміни до законодавства не є вичерпними, їх можна розглядати як позитивні, адже вони сприяють поліпшенню правового становища учасників спадкових правовідносин і надають їм ширший обсяг суб'єктивних прав.

Висновки. Отже, воєнний стан суттєво вплинув на правове регулювання у сфері спадкування, зумовивши потребу в зміні строків прийняття спадщини, спрощенні процедур відкриття спадкових справ та розширенні нотаріальних повноважень. Законодавчі нововведення, зокрема щодо обчислення строків від моменту реєстрації смерті, спрямовані на захист прав спадкоємців, однак водночас породжують суперечності з основними нормами Цивільного кодексу України. У таких умовах особливої ваги набуває роль нотаріуса як правового модератора, здатного врегулювати конфлікти позасудовим шляхом. Усе це вимагає подальшого вдосконалення нормативної бази та забезпечення правової визначеності задля належної реалізації спадкових прав громадян.

Список використаних джерел

1. Бондарєва М. Медіативний аспект у нотаріальній діяльності з оформлення спадкових прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 5–7.
2. Горіславська І., Мустафіна В. Реалізація та захист спадкових прав та інтересів в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2024. № 4(128). С. 157–162.
3. Горпинич Л. І. Спадкові відносини в умовах воєнного стану: особливості правового регулювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 212–216.
4. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>
5. Заїка Ю. О., Рябоконт Є. О. Спадкове право : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 352 с.
6. Конституція України від 28.06.1996. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
7. Печений О. П. Війна як фактор впливу на спадкові правовідносини. *Юридичний вісник України*. 2022. № 12–15. С. 18–19.
8. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 676/47/21 від 25 січня 2023 р. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=108654283&red=100003c81f6d21fb1b0c80bb7c8e9a3053509a&d=5>
9. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
10. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини : Закон України від 08.11.2023. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 96. Ст. 388.
11. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату, державної реєстрації та функціонування державних електронних інформаційних ресурсів в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.05.2023 № 469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-2023-%D0%BF#Text>
12. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 № 719. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2022-%D0%BF#Text>
13. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини : Закон України від 08.11.2023. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 96. Ст. 389.
14. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01.07.2010. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 38. Ст. 509.
15. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. Ст. 892.
16. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату : Наказ Міністерства юстиції України від 11.03.2022 № 1118/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22#Text>
17. Про затвердження Положення про Спадковий реєстр : Наказ Міністерства юстиції України від 07.07.2011 № 1810/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11#Text>
18. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.

19. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

20. Резворович К., Хаджийський М. Історичний аспект виникнення спадкових відносин: від витоків до сьогодення. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 4. С. 45–55. URL: <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2024-4-07>

21. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Надійшла до редакції 03.04.2025

References

1. Bondarieva, M. (2019) Mediatyvnyi aspekt u notarialnii diialnosti z oformlennia spadkovykh prav [Mediative aspect in notarial activity on registration of inheritance rights]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 1, pp. 5–7. [in Ukr.].

2. Horislavska, I., Mustafina, V. (2024) Realizatsiia ta zakhyst spadkovykh prav ta interesiv v umovakh voiennoho stanu [Realization and protection of inheritance rights and interests under martial law]. *Molodyi vchenyi*. № 4 (128), pp. 157–162. [in Ukr.].

3. Horpynych, L. I. (2024) Spadkovi vidnosyny v umovakh voiennoho stanu: osoblyvosti pravovoho rehuliuвання [Inheritance relations under martial law: peculiarities of legal regulation]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*. № 6, pp. 212–216. [in Ukr.].

4. Deiaki pytannia notariatu v umovakh voiennoho stanu [Some issues of notary during martial law] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.02.2022 № 164. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>. [in Ukr.].

5. Zaika, Yu. O., Riabokon, Ye. O. (2009) Spadkove pravo [Inheritance law] : navch. posibnyk. Kyiv : Yurinkom Inter. 352 p. [in Ukr.].

6. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] vid 28.06.1996. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. [in Ukr.].

7. Pechenyi, O. P. (2022) Viina yak faktor vplyvu na spadkovi pravovidnosyny [War as a factor of influence on inheritance legal relations]. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy*. № 12–15. 25 bereznia – 29 kvitnia, pp. 18–19. [in Ukr.].

8. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Druhoi sudovoї palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu u spravi № 676/47/21 vid 25 sichnia 2023 r. [Resolution of the Supreme Court composed of the panel of judges of the Second Judicial Chamber of the Civil Court of Cassation in case No. 676/47/21 dated January 25, 2023]. Retrieved from: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=108654283&red=100003c81f6d21fb1b0c80bb7c8e9a3053509a&d=5>. [in Ukr.].

9. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [On the introduction of martial law in Ukraine] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2022 № 64/2022. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>. [in Ukr.].

10. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo vdoskonalennia poriadku vidkryttia ta oformlennia spadshchyny [On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Improving the Procedure for Opening and Processing Inheritance] : Zakon Ukrainy vid 08.11.2023. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2023. № 96. Art. 388. [in Ukr.].

11. Pro vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy shchodo notariatu, derzhavnoi reiestratsii ta funktsionuvannia derzhavnykh elektronnykh informatsiinykh resursiv v umovakh voiennoho stanu [On Amendments to Certain Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine on Notaries, State Registration and Functioning of State Electronic Information Resources under Martial Law] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 09.05.2023 № 469. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-2023-%D0%BF#Text>. [in Ukr.].

12. Pro vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy shchodo notariatu ta derzhavnoi reiestratsii v umovakh voiennoho stanu [On Amendments to Certain Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine on Notaries and State Registration under Martial Law] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.06.2022 № 719. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2022-%D0%BF#Text>. [in Ukr.].

13. Pro vnesennia zmin do Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy shchodo vdoskonalennia poriadku vidkryttia ta oformlennia spadshchyny [On Amendments to the Civil Code of Ukraine on Improving the Procedure

for Opening and Registration of Inheritance] : Zakon Ukrainy vid 08.11.2023. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2023. № 96. Art. 389. [in Ukr.].

14. Pro derzhavnu reiestratsiiu aktiv tsyvilnoho stanu [On State Registration of Civil Status Acts] : Zakon Ukrainy vid 01.07.2010. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2010. № 38. Art. 509. [in Ukr.].

15. Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovyi rezhym na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy [On Ensuring the Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime in the Temporarily Occupied Territory of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 15.04.2014. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2014. № 26. Art. 892. [in Ukr.].

16. Pro zatverdzhennia Zmin do deiakykh normatyvno-pravovykh aktiv u sferi notariatu [On Approval of Amendments to Certain Regulatory Legal Acts in the Field of Notaries] : nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 11.03.2022 № 1118/5. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22#Text>. [in Ukr.].

17. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Spadkovyi reiestr [On approval of the Regulation on the Inheritance Register] : nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 07.07.2011 № 1810/5. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11#Text>. [in Ukr.].

18. Pro mizhnarodne pryvatne pravo [On Private International Law] : Zakon Ukrainy vid 23.06.2005. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2005. № 32. Art. 422. [in Ukr.].

19. Pro notariat [On notaries] : Zakon Ukrainy vid 02.09.1993. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1993. № 39. Art. 383. [in Ukr.].

20. Rezvorovych, K., Khadzhyiskiy, M. (2024) Istorychnyi aspekt vynyknennia spadkovykh vidnosyn: vid vytokiv do sohodennia [Historical aspect of the emergence of inheritance relations: from the origins to the present]. *Naukovyi visnyk Dniprovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 4, pp. 45–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2024-4-07>. [in Ukr.].

21. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 16.01.2003. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Krystyna Rezvorovych, Maxim Hadjiiskiu. Modern legal challenges to the realization of inheritance rights in the wartime and post-war period

This article comprehensively analyzes the contemporary challenges faced by Ukrainian citizens in exercising their inheritance rights under martial law and in the period following its termination. The armed aggression by the Russian Federation against Ukraine has not only caused massive human and material losses but has also severely complicated the mechanisms for realizing fundamental citizen rights, particularly in the realm of inheritance. Under the complex conditions of wartime, a range of new legal, procedural, and organizational barriers have emerged, requiring careful consideration and legal regulation. The study particularly focuses on the transformation of legislative regulation concerning inheritance acceptance deadlines, which became necessary due to mass population displacement, the temporary occupation of certain territories, and disruptions to the traditional system of notarial actions. It analyzes the changes in the procedure for opening inheritance cases, access to notaries, and the maintenance of inheritance registers, while also examining practical difficulties related to registering the deaths of individuals who died during combat, in occupied territories, or during evacuation. Within the scope of this research, the author conducts a thorough analysis of current normative legal acts governing inheritance law under martial law, including special legislative initiatives, temporary provisions, and adaptation mechanisms. Specific attention is given to judicial practice, particularly the analysis of Supreme Court decisions that shape law enforcement practices in this domain.

It is determined that the current legislative practice of changing the approach to calculating inheritance acceptance deadlines – from the moment of state registration of death, rather than the actual date of its occurrence – creates a number of legal contradictions with the basic norms of the Civil Code of Ukraine, specifically Article 1270, which in turn necessitates appropriate normative refinement to ensure legal certainty and predictability. The article substantiates the need for further improvement of the legislative framework in the field of inheritance law, taking into account the realities of the country's post-war reconstruction, and highlights the necessity of enhancing guarantees for judicial and notarial protection of citizens' rights who find themselves with limited access to legal services. Proposals are made to strengthen the legal mechanism of inheritance in the face of crisis challenges and the unstable functioning of state institutions.

A separate section of the study is dedicated to the transformations in the notarial system's activity, which has adapted to extreme conditions, analyzing the implementation of the possibility for heirs to approach any notary in Ukraine, regardless of the deceased's last permanent registration place; such a change became a logical response to large-scale internal displacement and the need to ensure the continuity of legal services in emergency situations. Particular emphasis is placed on the functioning of the Inheritance Register under limited or absent access to electronic systems, as well as on the practical aspects of realizing inheritance rights by Ukrainian citizens who are abroad due to the war, with the role of consular institutions as intermediaries in providing access to notarial services and organizing inheritance procedures abroad being analyzed in this context. The author emphasizes the special role of the notary as a key subject in inheritance legal relations, acting as a legal moderator capable of promptly responding to non-standard circumstances, preventing conflicts between heirs, and ensuring effective out-of-court dispute resolution.

The article also examines the peculiarities of exercising judicial protection of inheritance rights during martial law, including the practice of considering cases concerning the determination of shares in inherited property, establishing a preferential right to certain inheritance objects, and extending inheritance acceptance deadlines in the presence of valid reasons. The results of this study have a strong practical orientation and can be used to form an effective system of legal regulation for inheritance relations in the post-war period, with particular attention given to the need to create additional legal instruments for protecting the interests of internally displaced persons, residents of temporarily occupied territories, and Ukrainian citizens temporarily residing outside the country, emphasizing the importance of ensuring equal access to the realization of inheritance rights for all citizens, regardless of their actual place of residence or location.

Key words: *inheritance law, martial law, notary, term of inheritance, inheritance relations, legal protection, case law.*